

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 3(26)

Київ
ДП "Видавничий дім "Персонал"
2010

УДК 330-339:321.7;159.9
ББК 65.9(4УКР)29-2я43
М58

Редакційна колегія

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф. — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Саєвич І. Г., канд. філол. наук — відповідальний редактор

Економічні науки

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., Дахно І. І., д-р екон. наук, проф., Дмитренко Г. А., д-р екон. наук, проф., Куроченко О. В., д-р екон. наук, проф., Піла В. І., д-р екон. наук, проф., Радзівський О. І., д-р екон. наук, Федоренко В. Г., д-р екон. наук, проф., Шостак Л. Б., д-р екон. наук, проф., Швець В. Я., д-р екон. наук, проф., Баєва О. В., д-р біол. наук, проф.

Політичні науки

Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф., Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., Бідзюра І. П., д-р політ. наук, Варзар І. М., д-р політ. наук, проф., Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф., Гончаренко О. М., д-р іст. наук, Піляєв І. С., д-р політ. наук, Хижняк І. А., д-р іст. наук, проф., Шуба О. В., д-р політ. наук, проф.

Рекомендовано до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 6 від 30 червня 2010 р.)

Психологічні науки

Балл Г. А., д-р психол. наук, проф., Лігоцький А. О., д-р пед. наук, проф., Ложкін Г. В., д-р психол. наук, проф., Приходько Ю. О., д-р психол. наук, проф., Синьов В. М., д-р пед. наук, проф., Чернуха Н. М., д-р пед. наук, проф., Чуприков А. П., д-р мед. наук, проф.

Юридичні науки

Александров Ю. В., канд. юрид. наук, проф., Ануфрієв М. І., канд. юрид. наук, проф., Бородін І. Л., д-р юрид. наук, проф., Бандурка О. О., д-р юрид. наук, проф., Корнієнко М. І., канд. юрид. наук, проф., Марчук В. М., д-р юрид. наук, проф., Подоляка А. М., д-р юрид. наук, Юлдашев О. Х., д-р юрид. наук

Міжрегіональна Академія управління персоналом.

М58 Наукові праці МАУП / редкол.: В. Б. Захожай (голов. ред.) [та ін.]. — К. : МАУП, 2001 — Вип. 3(26). — К. : ДП “Вид. дім “Персонал”, 2010. — 280 с.: іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами розвитку економіки, політології, психології і права.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

Збірник “Наукові праці МАУП” зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (свідоцтво від 11.04.02 за № 6048, серія КВ) як наукове видання, в якому висвітлюються результати наукових досліджень в галузях економіки, політології, соціології, психології, права, матеріалів наукових конференцій.

Вищою атестаційною комісією України “Наукові праці МАУП” визнано як фахове видання з економічних і психологічних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/6 від 14 червня 2007 р.).

ББК 65.9(4УКР)29-2я43+67.9(4УКР)я43

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2010
© ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2010

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Шостак Л. Б.

Україна у просторі суп часних геоекономічних інтеграційних процесів..... 5

Сабадаш В. В.

Екополітичний аспект у новітній системі міжнародних відносин 12

Бадрак О. С.

Формат міжнародних фінансових відносин України в умовах боргової кризи..... 18

Онищук Л. А.

Системно-діагностичний і ситуативно-чинниковий аналіз розвитку системи управління професійно-технічною (професійною) освітою і навчанням 22

Бірюкова В. В.

Інноваційні аспекти управління закладами системи професійно-технічної освіти 33

Барановська В. М.

Аналіз сучасних тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі України..... 36

Сподарева О. Г.

Інтеграційні процеси в розвитку банківсько-страхових структур України..... 45

Поповіченко Ю. А.

Моделі аналізу потенціалу конкурентоспроможності суб'єктів господарювання 50

Большая Л. М., Коваль М. І.

Інвестиції – роль і значущість для України..... 56

Семенова Н. М.

Актуальні напрями формування стратегії управління персоналом комерційного банку в умовах системних соціально-економічних криз..... 60

Жанкевіч Л. В.

Удосконалення господарського контролю як напрям гармонізації інтересів власників, менеджерів, працівників..... 65

Мельник П. П.

Сучасний стан і перспективи екологічного аудиту в агросфері..... 69

Доронін О. А.

Основні проблеми державного управління аграрної політики в сучасних умовах 72

Андріанова І. І.

Дослідження ринку теплової генерації електроенергії і теплопостачання в Україні 75

Ейсмонт В. В.

Особливості і тенденції розвитку зовнішньоекономічної діяльності на регіональному рівні 84

Іванійчук О. І.

Організаційно-управлінські особливості оподаткування підприємницької діяльності громадян в Україні 93

Куртакова А. О.

Суб'єкти соціального партнерства в умовах ринкової економіки 100

Магеррамов Р. Б.

Налоговая система как фактор повышения эффективности экономики Азербайджана 105

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Медвідь Ф. М., Буга Р. І.

Національні інтереси України та їх пріоритети в умовах глобалізованого світу: небезпека та загрози..... 112

Сіуха С. Д.

Сутність, принципи та основні завдання державної регіональної політики в Україні..... 118

Логвиненко С. В.

Проблеми національної консолідації і толерантності в українському суспільстві 124

Крупко С. М.

Теоретичні засади політичного прогнозування в контексті забезпечення державного управління 129

Гаврилюк Д. Ю.

Публічність та ефективність як ознаки легітимності політичної влади в Україні 138

Вахняк Л. С.

Політико-правові засади формування української моделі державно-церковних відносин 142

Багдасарян А. А. Державне управління в інформаційній сфері України	148
---	-----

Кесковскі Златко Владімір Теоретичні засади інформаційного забезпечення системи державного управління Болгарії.....	155
---	-----

Рогач З. І. Безпритульні і безоглядні “діти вулиці” як проблема сучасного управлінського суспільства	160
--	-----

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Александров Ю. В., Пономаренко Є. В. Кримінальна відповідальність за зґвалтування: історичний аспект та перспективи	166
--	-----

Каралкіна К. В. Правові наслідки встановлення всиновлення	170
---	-----

Медвідь Я. Ф. Відповідальність за правопорушення у сфері страхової діяльності.....	174
---	-----

Котеньова О. В. Практика застосування ліцензійного договору як засобу охорони використання знаків для товарів та послуг у сфері господарювання	179
---	-----

Мурашкіна Т. А. Інформація у законотворчому процесі та її основні різновиди.....	184
---	-----

Пудлик М. В. Роль засобів масової інформації як одного з чинників профілактики протиправної поведінки неповнолітніх.....	190
--	-----

Сосновська Г. І. Види та організаційна (організаційно-правова) форма підприємств	196
---	-----

Кузнецова Х. Є. Характеристика комерційної таємниці як інституту права.....	201
--	-----

Харебава Л. Д. Юридичне значення рішень Європейської комісії “За демократію через право”	209
---	-----

Акифі Берат Ариф Концепція “майна” в міжнародному праві та застосування принципу автономності поняття	214
--	-----

Даник А. Ю. Мирні засоби розв’язання міжнародно-правових конфліктів	218
--	-----

Беседа С. М. Створення сучасної нормативно-правової бази протистояння загрозам тероризму в Україні.....	223
--	-----

Арнаутов П. І. Тенденції розвитку національного законодавства у сфері забезпечення принципу верховенства конституції	228
--	-----

Кириєнко С. С. Досконале законодавство про адміністративне судочинство як передумова високої правової культури громадян.....	233
--	-----

Ткаліч А. О. Конституційний Суд України в системі захисту прав людини і громадянина	238
--	-----

Леснік М. В. Правова держава і соціальна держава: теоретико-правові проблеми взаємодії	242
---	-----

Корчемний О. К. Деякі проблеми захисту цивільних прав у договірних зобов’язаннях	248
---	-----

Терніков Є. І. Свобода договору та її обмеження в цивільному праві України	254
---	-----

Павленко А. В. Методи психологічного впливу в правоохоронній діяльності: можливості та межі застосування	259
---	-----

Якименко Ю. С. Роль викладача та особливості викладання курсу зобов’язального права у вищих навчальних закладах.....	262
--	-----

Якименко А. С. Правова природа творчості: поняття, види, актуальні питання	267
---	-----

Скіцан О. С. Державне управління в окремих сферах суспільного розвитку	273
---	-----

Відомості про авторів	
------------------------------------	--

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Наукові праці МАУП, 2010, вип. 3(26), с. 148–154

Вивчається роль і значення державного управління в становленні інформаційного суспільства в Україні.

Державне управління — це дуже складне явище і тому є предметом дослідження різних наук. Філософи вивчають його як один із видів управління суспільством, специфіку якостей останнього. Соціологів цікавить, головним чином, соціально-класова природа і соціальна функція державного управління, їх реальне і конкретне відображення в суспільному житті. Економісти досліджують переважно роль держави в економіці, в управлінні соціальними процесами, а також державне управління як специфічний вид праці [90, 26].

Питаннями державного управління займається і юридична наука. Досить широко організаційно-правові аспекти державного управління висвітлені у працях В. Б. Авер'янова, Г. В. Атаманчука, С. В. Ківалова, Б. М. Лазарева та ін. Разом із тим, на сьогодні бракує досліджень щодо специфіки державного управління саме в інформаційній сфері. Це обумовлює необхідність проаналізувати загальні організаційно-правові аспекти державного управління у поєднанні з його особливостями в інформаційній сфері і дати на цій основі комплексне визначення державного управління в зазначеній сфері.

Хоча загальноприйнятого визначення державного управління в юридичній літературі немає, серед існуючих поглядів можливо виокремити два основні підходи — широкий і вузький [2, 17].

У широкому сенсі під державним управлінням розуміють сукупність усіх видів діяльності держави (законодавчої, виконавчої, судової), що здійснюються всіма органами державної влади. Наведемо кілька визначень, які відповідають такому розумінню. Так, Г. В. Атаманчук вважає, що державне управління — це організуюча, упорядковуюча діяльність держави, державне регулю-

вання різних суспільних відносин шляхом діяльності всіх гілок влади — законодавчої, виконавчої, судової, їх органів, державних службовців [3, 11]. Б. П. Курашвілі так само вважає, що під цим терміном слід розуміти діяльність усього державного апарату по регулюванню суспільних відносин, по управлінню як суспільними, так і його власними справами [4, 99]. Незважаючи на об'ємність широкого підходу до визначення державного управління, він отримав розвиток у працях окремих науковців, які займаються проблемами державного управління в інформаційній сфері. Так, І. В. Арістова відстоює думку про доцільність розгляду державного управління інформаційною сферою саме в широкому сенсі, визначаючи його як сукупність усіх видів діяльності держави (тобто усіх форм реалізації державної влади в цілому) в інформаційній сфері, що забезпечується виконанням ряду управлінських функцій [5, 93, 117].

Утім, чи припустимо ототожнювати всі види діяльності держави, в тому числі в інформаційній сфері, з державним управлінням і, відповідно, розглядати їх з адміністративно-правової точки зору? Відповідь на це дає В. Б. Авер'янов, який відзначає, що широке тлумачення державного управління як сукупності усіх видів діяльності держави, тобто всіх форм реалізації державної влади, є прийнятним лише на рівні аналізу в цілому загальносоціальної системи управління, який пов'язаний з виокремленням її відносно самостійних підсистем. На більш конкретному рівні аналізу системи управління держава — як інтегрований суб'єкт державного управління — вимагає вже диференційованого розгляду, тобто розгляду як сукупності державних органів, між якими певним чином розподілені різні види діяльності

держави. Тому, саме “вузьке” розуміння державного управління має бути переважачим у галузевих державно-управлінських дослідженнях [6, 14]. Враховуючи зазначене, слушною здається думка Б. М. Лазарева, що діяльність держави в цілому, очевидно, покликані вивчати загальна теорія держави і права та наука державного (конституційного) права [7, 108], а не спеціалізована адміністративно-правова наука.

Натомість, для адміністративного права більш характерне вузьке тлумачення державного управління як підзаконної виконавчо-розпорядчої діяльності держави. Ось деякі найпоширеніші визначення. Так, С. В. Ківалов визначає державне управління як самостійний вид державної діяльності, яка носить підзаконний виконавчо-розпорядчий характер, органів (посадових осіб) відносно практичної реалізації функцій і завдань держави в процесі регулювання економічної, соціально-культурної та адміністративно-політичної сфер [8, 170]. В. К. Колпаков і О. В. Кузьменко вважають, що під державним управлінням слід розуміти специфічну діяльність держави, що виявляється у функціонуванні низки уповноважених структур (органів) з реалізації виконавчо-розпорядчих функцій, що безперервно, плановірно, владно і в рамках правових установлень впливають на суспільну систему з метою її вдосконалення відповідно до публічних інтересів [9, 18].

Виходячи з такого вузького тлумачення, під державним управлінням в інформаційній сфері слід, загалом, розуміти підзаконну виконавчо-розпорядчу діяльність уповноважених державних органів, їх посадових осіб з реалізації функцій і завдань держави у сфері суспільних інформаційних та інформаційно-інфраструктурних відносин відповідно до інтересів суспільства. Необхідність уточнення такого розуміння державного управління в інформаційній сфері вимагає аналізу його основних характеристик.

В той час як законодавчим органом держави визначаються основні засади державної політики в інформаційній сфері шляхом прийняття відповідних законів, практична реалізація приписів, що містяться в цих актах законодавства, забезпечується діяльністю цілого ряду інших уповноважених державою органів. Тому державне управління як вид діяльності держави з практичної реалізації законів — це насамперед виконавча діяльність. Здійснення цієї функції (виконання) неможливе без прийняття конкретних управлінських рішень і контролю за їх виконанням, тому органи державного управління наділяються

повноваженнями владного характеру, тобто дістають від держави право здійснювати розпорядчу діяльність [9, 17].

Спрямованість виконавчо-розпорядчої діяльності цих органів на забезпечення реалізації норм законів обумовлює її підзаконний характер. Підзаконність означає, що будь-які дії органів державного управління, будь-які їх рішення, які приймаються на виконання законів, мають чітко відповідати відповідним приписам цих законів. Отже, саме норми законів здебільшого формують правову основу державного управління і визначають межі його виконавчого спрямування.

Підзаконність та виконавчо-розпорядчий характер державного управління є ознаками універсальними, тому однаково стосуються усіх сфер державного управління: економіки, освіти, культури, охорони здоров'я тощо. Їх осмислення є потрібним для розуміння сутності державного управління в інформаційній сфері, але, все ж таки, не дає можливості повною мірою проникнути в його сутність через те, що не враховує специфіки та особливостей саме цієї сфери. Тому, аби скласти більш точне уявлення про особливості державного управління в інформаційній сфері, розглянемо завдання та функції держави в зазначеній сфері, адже саме для неї вони є специфічними.

Подібно до будь-якого іншого виду управління, державне управління — це діяльність цілеспрямована. Саме визначення загальної цілі, на досягнення якої спрямовано державне управління, дає можливість визначити конкретні завдання, що мають бути вирішені в ході державного управління.

Як зазначає І. В. Арістова, довгостроковою стратегічною ціллю державної інформаційної політики є формування відкритого інформаційного суспільства на основі розвитку єдиного інформаційного простору цілісної держави, його інтеграція у світовий інформаційний простір з урахуванням національних особливостей та інтересів при забезпеченні інформаційної безпеки на внутрішньодержавному та міжнародному рівнях [5, 83]. З цього випливає, що загальною ціллю державного управління в інформаційній сфері є побудова інформаційного суспільства.

Не відкидаючи принципового значення державного управління в інформаційній сфері як центрального напрямку діяльності держави щодо розбудови інформаційного суспільства в Україні, маємо, однак, констатувати, що зазначена ціль є занадто глобальною, щоб бути досягнутою винятково завдяки впливу на самі лише інформаційні та

інформаційно-інфраструктурні відносини. Справа в тому, що поняття інформаційного суспільства характеризує новий етап цивілізаційного розвитку всього суспільства, його нову формацію. Іншими словами, це поняття надзвичайно об'ємне і включає характеристику всіх базових сфер життєдіяльності суспільства, а не лише інформаційної сфери, хоча, безумовно, вказує на її визначальну роль щодо інших сфер. Так, американський дослідник М. Кастельс, відзначаючи, що революція в інформаційній технології охоплює всю сферу людської діяльності, акцентує увагу не стільки на змінах в інформаційній сфері, скільки на трансформаціях у сферах економіки, соціальних і культурних відносин в умовах нової суспільної формації [10, 28, 496–505]. Вітчизняні вчені Р. Калужний, Н. Новицька та І. Ю. Онопчук також звертають увагу на структурні зміни в економіці, глобальний перерозподіл ринку праці та освітніх послуг в інформаційному суспільстві [11, 17; 144, 105].

У зв'язку з зазначеним необхідно враховувати тісний взаємовплив та взаємообумовленість різних сфер життєдіяльності суспільства — економічної, соціальної, інформаційної та ін. — в процесі цивілізаційного поступу суспільства. Це означає, що становлення інформаційного суспільства, крім розвитку власне сфери інформаційних та інформаційно-інфраструктурних відносин, детерміновано, значною мірою і станом розвитку інших сфер життєдіяльності суспільства: освіти, науки, культури, промисловості, сільського господарства та ін., які виступають як виробниками, так і споживачами значних масивів інформації, а відтак стимулюють розвиток інформаційної сфери.

З наведеного випливає, що для забезпечення становлення інформаційного суспільства в Україні держава має впливати не лише на інформаційну сферу, а й на інші сфери суспільних відносин. Таким чином, побудова інформаційного суспільства як якісно нового цивілізаційного етапу розвитку всього суспільства повинна сприйматися як загальна стратегічна мета діяльності держави в цілому, що полягає у трансформації всього комплексу суспільних відносин, з акцентом на розвиток інформаційних та інформаційно-інфраструктурних відносин.

У контексті досягнення цієї загальної мети до визначення цілі державного управління в інформаційній сфері слід підходити на основі виявлення визначальної потреби людини в умовах становлення нової суспільної формації. Такою потребою в умовах розвитку інформаційного суспільства є

потреба в інформації, адже, як відмічає А. А. Чернов, нині саме інформація стає одним із стратегічних ресурсів розвитку держави і суспільства, ресурсом соціально-економічного, технологічного і культурного розвитку [12, 13]. Саме тому в умовах інформаційного суспільства для забезпечення своїх зростаючих інформаційних потреб люди все частіше вступають в інформаційні відносини, а інформаційна сфера стає провідною сферою життєдіяльності такого суспільства. Державне управління як безпосередньо організуюча та регулююча діяльність покликане спрямувати перебіг цих відносин таким чином, щоб максимально задовольнити потреби їх учасників в інформації. Отже, ціллю (метою) державного управління в інформаційній сфері на сучасному історичному етапі є забезпечення задоволення потреб особи і суспільства загалом в інформації як стратегічному ресурсі його розвитку.

Така загальна ціль може бути уточнена шляхом розкриття ряду більш конкретних завдань. Враховуючи сучасний стан розвитку інформаційної сфери в Україні, до цих завдань слід віднести: досягнення високого ступеня розвитку інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури на основі широкомасштабного впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій у всі сфери життєдіяльності суспільства, розвитку вітчизняного науково-технічного та виробничого потенціалу в цій сфері; розбудова потужної системи національних інформаційних ресурсів як чинника трансформації України в суспільство, розвиток якого базується на знаннях; створення ринку інформаційних продуктів і послуг на основі рівноправності всіх форм власності, гарантування прав інтелектуальної власності на інформацію та інформаційно-телекомунікаційні технології; гарантування незалежності ЗМІ та недопущення зловживання свободою слова з метою посягання на моральні і духовні цінності суспільства, права і свободи громадян; забезпечення вільного доступу до інформації за умови підтримки високого ступеня інформаційної безпеки особи, суспільства, держави; інтеграція України до світового інформаційного простору за умови гарантування її інформаційного суверенітету та національної інформаційної ідентичності.

Зазначені завдання стисло відображають основні пріоритети держави в інформаційній сфері, а отже можуть бути враховані під час розробки Кодексу України про інформацію, інших актів законодавства з питань державного управління в цій сфері [13, 5–7].

Основні напрями діяльності держави у досягненні її цілей і завдань іменуються функціями [14, 61]. Взаємозв'язок функцій і завдань держави, як відзначає В. Сердюк, полягає в тому, що функції держави обумовлені її цілями і завданнями, які стоять перед нею на тому чи іншому етапі розвитку [15, 22]. Таким чином, функції держави в інформаційній сфері — це основні напрями діяльності держави, спрямовані на реалізацію її завдань у цій сфері з метою задоволення інформаційних потреб особи й суспільства в умовах становлення інформаційного суспільства в Україні.

До основних напрямів діяльності держави, тобто її функцій в інформаційній сфері, ст. 6 Закону України “Про інформацію” віднесено: забезпечення доступу громадян до інформації; створення національних систем і мереж інформації; зміцнення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових і наукових основ інформаційної діяльності; забезпечення ефективного використання інформації; сприяння постійному оновленню, збагаченню та зберіганню національних інформаційних ресурсів; створення загальної системи охорони інформації; сприяння міжнародному співробітництву в галузі інформації і гарантування інформаційного суверенітету України [16].

Крім цього, як впливає із Закону України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки” [17], до таких напрямів можна також віднести: сприяння збільшенню різноманітності і кількості електронних послуг; розвиток науково-технічного, інноваційного потенціалу у сфері інформаційно-комунікаційних технологій; використання цих технологій для розв'язання проблем у сферах охорони здоров'я, науки, культури, охорони навколишнього природного середовища тощо.

Сукупність основних напрямів діяльності держави щодо інформації ст. 6 Закону України “Про інформацію” характеризує поняттям “державна інформаційна політика” [16]. Втім, на наш погляд, дане визначення дещо неповне без посилання на завдання держави, враховуючи їх тісний взаємозв'язок із її функціями (основними напрямками діяльності). Враховуючи останнє, можемо узагальнити, що державне управління в інформаційній сфері як діяльність, що спрямована на практичну реалізацію завдань і функцій держави в цій сфері, полягає у забезпеченні реалізації державної інформаційної політики.

Хоча варто уточнити, що державна інформаційна політика характеризує спрямованість діяль-

ності в інформаційній сфері всієї держави, тобто всього її механізму, а не лише апарату державного управління. Обсяг участі в цій політиці органів державного управління обмежений виконавчо-розпорядчими рамками їх діяльності. Зміст і характер цієї специфічної діяльності відображають такі її об'єктивно необхідні, відносно самостійні і однорідні частини, як функції державного управління. Серед них виділяють загальні, спеціальні і допоміжні функції [18, 99, 100, 102].

До загальних функцій, які здійснюють в усіх галузях і сферах державного управління, в тому числі в усіх складових інформаційної сфери, належать: інформаційне забезпечення, прогнозування, планування, організація, регулювання, керівництво і контроль.

Інформаційне забезпечення, як вказує В. Ф. Опришко, передбачає збір, обробку, аналіз інформації і передачу її іншим суб'єктам. Без цієї функції неможливо здійснювати управління, адже вона дає можливість скласти уявлення про стан об'єкта управління, своєчасно приймати управлінські рішення [18, 102].

Здійснення цієї функції передбачає безпосередню участь органів державного управління, їх посадових осіб в інформаційних та інформаційно-інфраструктурних відносинах як суб'єктів цих відносин. Така участь держави в цих відносинах означає цілеспрямований вплив на них, спрямування їх розвитку в необхідному для держави напрямі. Оскільки при здійсненні цієї функції держава безпосередньо оперує інформацією, інформаційно-телекомунікаційними технологіями як засобами трансформації відповідних інформаційних відносин, дана функція уособлює її безпосередній інформаційний вплив на інформаційну сферу як об'єкт державного управління.

На основі управлінської інформації здійснюється прогнозування, яке означає наукове передбачення позитивних і негативних явищ і тенденцій у сфері інформаційних та інформаційно-інфраструктурних відносин і базується на знанні об'єктивних законів її розвитку. Враховуючи прискорені темпи розвитку цієї сфери під впливом розвитку новітніх технологій, значення цієї функції матиме все більше значення для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Від результатів прогнозування залежить функція планування, яка передбачає визначення в актах державного управління перспективних кількісних і якісних показників розвитку інформаційних та інформаційно-інфраструктурних відносин, засобів та ресурсів, необхідних для їх

досягнення, відповідних напрямів діяльності суб'єктів цих відносин та органів державного управління. Одним з важливих результатів планування є прийняття комплексних програм розвитку тих чи інших галузей інформаційної сфери.

Для формування структури системи управління здійснюється організація, яка охоплює дії щодо створення, реорганізації, ліквідації, визначення організаційно-функціональної структури, штатів, прав і обов'язків органів державного управління в інформаційній сфері, а також окремих суб'єктів інформаційних відносин, налагодження взаємозв'язків і взаємодії між ними.

Регулювання полягає у визначенні загальних рамок і порядку здійснення інформаційної діяльності, формування відповідних суспільних відносин. Воно здійснюється шляхом встановлення правил, видачі дозволів, непрямого економічного впливу на цю діяльність [7, 157]. В умовах розвитку плюралізму форм власності і свободи слова саме регулювання інформаційних та інформаційно-інфраструктурних відносин стає провідною функцією державного управління в інформаційній сфері.

На відміну від регулювання, керування — це більш сильний вплив на діяльність об'єктів управління, яке передбачає безпосереднє спрямування їх діяльності шляхом визначення поточних завдань і напрямів у рамках плану [7, 160]. Нині, на відміну від радянських часів, застосування цієї функції менш поширене, зважаючи на необхідність забезпечення більшої свободи інформаційної діяльності та розвиток у цій сфері недержавних форм власності, які виключають пряму організаційну підлеглість суб'єктів інформаційних та інформаційно-інфраструктурних відносин органам державного управління.

Сутність координації полягає в узгодженні дій. Таке узгодження необхідне як щодо управлінських дій органів державного управління, так і стосовно інформаційної діяльності суб'єктів інформаційних відносин при вирішенні спільних завдань. Ця функція важлива з огляду на необхідність усунення протиріч у функціонуванні всієї системи державного управління в інформаційній сфері.

Завдяки контролю можна встановити відповідність функціонування об'єкта управління управлінським рішенням, виявити результати впливу суб'єкта управління на об'єкт та відхилення від цих рішень. Це дає можливість здійснити коригування функціонування об'єкта управління [18, 108].

Стосовно спеціальних функцій державного управління в інформаційній сфері, слід відзначити, що вони відображають особливості функціонування окремих галузевих та міжгалузевих об'єктів управління, які входять до складу інформаційної сфери. Як наслідок, ці функції знаходять своє юридичне закріплення в компетенції конкретних органів державного управління відповідними об'єктами. Так, наприклад, Державний комітет телебачення та радіомовлення України вживає заходів для поліпшення художньої якості вітчизняних телерадіопрограм, захисту суспільної моралі та ін. [19]. Державний комітет статистики України забезпечує повноту, об'єктивність, оперативність та цілісність статистичної інформації; розробляє, затверджує, впроваджує статистичну методологію та ін. [20].

Допоміжні функції державного управління, такі як фінансування, матеріально-технічне постачання, транспортне обслуговування, кадрове забезпечення безпосередньо на інформаційну сферу не впливають, проте є необхідними для реалізації загальних і спеціальних функцій державного управління цією сферою.

Функції державного управління розкривають взаємодію суб'єкта і об'єкта державного управління, опосередковують прямі і зворотні зв'язки між ними [18, 100]. Для кращого розуміння цієї взаємодії, зосередимо увагу на зазначених елементах системи управління.

У загальному вигляді на макрорівні суб'єктом державного управління, тобто керуючою підсистемою, є держава, яка в управлінському процесі представлена як система спеціально уповноважених органів державного управління, які виконують функції управління в інформаційній сфері. Втім, в конкретній управлінській ситуації владне рішення приймає не вся система органів управління, а конкретний орган, уповноважений на вирішення даної справи. Отже, на мікрорівні безпосередніми суб'єктами державного управління є конкретні органи управління.

Хоча до суб'єктів державного управління в інформаційній сфері належать передусім державні органи, а саме органи виконавчої влади, реалізація окремих завдань і функцій держави в цій сфері може здійснюватися і недержавними структурами. Про це, зокрема, свідчать норми ст. 5, 21, 27 Закону України "Про державну таємницю" [21], з яких випливає, що ряд завдань і функцій держави у сфері охорони державної таємниці в органах місцевого самоврядування, на підприємствах, установах, організаціях, які не належать

державі, покладається на їх керівників та режимно-секретні органи, а також норми ст. 27, 30, 32, 38 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” [22], якими ряд управлінських повноважень держави в інформаційній сфері делеговано виконавчим органам сільських, селищних, міських рад тощо.

Зміст діяльності суб’єктів державного управління складає управлінська, організаційна діяльність [23, 98], яка здійснюється у вигляді певних управлінських заходів, прийомів, методів, спрямованих на реалізацію владних повноважень зазначених органів в інформаційній сфері. Ця діяльність характеризується категорією “управлінський вплив”, який являє собою комплекс керівних команд, що через потоки прямого зв’язку надходять від суб’єкта до об’єкта управління. Управлінський вплив, будучи спрямованим на суб’єктів інформаційних відносин, призводить до бажаних для держави змін в їх інформаційній діяльності, а відтак змін в інформації, інформаційно-телекомунікаційних технологіях, на які спрямована ця діяльність. Таким чином, відбувається вплив на всі елементи інформаційних та інформаційно-інфраструктурних відносин, які становлять об’єкт державного управління.

У процесі діяльності суб’єктів державного управління до них надходять реакції зворотного зв’язку з об’єктами управління. Ці зворотні реакції являють собою інформаційні потоки про відповідність розвитку суспільних відносин, що складають об’єкт управління, керівним командам суб’єктів управління, а відтак цілям і завданням держави в зазначеній сфері. Залежно від отриманої по каналу зворотного зв’язку інформації, а також зміни умов, цілей і завдань управління суб’єкт управління виробляє і передає нові управлінські впливи для об’єкта управління [24, 15].

Таким чином, владно-організуючий вплив держави на суспільні відносини в інформаційній сфері реалізується через адміністративні правовідносини. Слід окремо відзначити, що адміністративні правовідносини, що складаються в процесі державного управління інформаційною сферою, можуть виступати як формою існування інформаційних та інформаційно-інфраструктурних відносин, так і необхідною передумовою їх виникнення, зміни та припинення.

Адміністративно-правової форми інформаційні та інформаційно-інфраструктурні відносини набувають тоді, коли вони виникають у ході інформаційного забезпечення державного управ-

ління, тобто при забезпеченні прямих і зворотних зв’язків між суб’єктом і об’єктом державного управління, здійсненні інформаційної діяльності в апараті органів державного управління або при інформаційній взаємодії між цими органами. Це пов’язано з тим, що, як відзначає О. І. Ющик: “Предметом управлінської праці є різноманітна інформація про навколишній світ, ...суспільні процеси тощо” [25, 363]. Іншими словами, адміністративно-правової форми набувають інформаційно-управлінські відносини, які І. В. Арістова характеризує як управлінські відносини, що перетворюються в інформаційні відносини [5, 214, 215]. В цих відносинах однією із сторін інформаційної взаємодії виступає орган державного управління, залишаючись при цьому ще й носієм владних управлінських повноважень.

Водночас, у багатьох випадках адміністративні (управлінські) правовідносини передують виникненню інформаційних та інформаційно-інфраструктурних відносин. Так, наприклад, виникнення інформаційних чи інформаційно-інфраструктурних відносин цивільно-правового характеру між абонентом кабельного телебачення і провайдером програмної послуги, абонентом та оператором мобільного зв’язку можливе лише після виникнення між оператором (провайдером) та відповідним державним органом адміністративних правовідносин з приводу реєстрації та ліцензування його інформаційної діяльності. Виникнення подібних адміністративних правовідносин необхідне для визначення окремих умов подальшої інформаційної діяльності цих суб’єктів, що відповідним чином впливатиме і на характер правовідносин, які виникатимуть на основі цієї діяльності. В таких випадках адміністративні правовідносини виступають передумовою виникнення інформаційних та інформаційно-інфраструктурних правовідносин, але не збігаються з ними.

Таким чином, наведені ознаки державного управління інформаційною сферою дають підстави остаточно визначити його як врегульовану нормами права цілеспрямовану, підзаконну діяльність уповноважених державних органів, їх посадових осіб та окремих недержавних утворень, що полягає у здійсненні виконавчо-розпорядчих функцій, спрямованих на практичну реалізацію державної політики у сфері інформаційних та інформаційно-інфраструктурних відносин, з метою задоволення потреб суспільства в інформації як стратегічному ресурсі розвитку в умовах становлення інформаційного суспільства в Україні.

Література

1. Довгий С. О., Ільницький Д. О., Литвин В. М. та ін. Інформація, зв'язок і телекомунікації в Україні: економіка, право, управління / Відкрите акціонерне товариство "Укртелеком". — К.: Укртелеком, 2001. — 783 с.
2. Гордієнко Л. Ю. Основи теорії державного управління: Конспект лекцій / Харківський держ. екон. ун-т; Міжгалузовий ін-т підвищення кваліфікації. — Х.: Вид-во ХДЕУ, 2000. — 157 с.
3. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления: Курс лекций. — М.: Юрид. лит-ра, 1997. — 400 с.
4. Курашвили Б. П. Очерк теории государственного управления / Отв. ред. М. И. Пискотин; АН СССР, Ин-т государства и права. — М.: Наука, 1987. — 292 с.
5. Арістова І. В. Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності органів внутрішніх справ України: організаційно-правові засади: Дис... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т внутрішніх справ. — Х., 2002. — 476 с.
6. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / НАН України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького; За заг. ред. В. Б. Авер'янова. — К.: Факт, 2003. — 384 с.
7. Лазарев Б. М. Государственное управление на этапе перестройки. — М.: Юрид. лит-ра, 1988. — 318 с.
8. Административное право Украины: Учебник / Под ред. С. В. Кивалова. — Х.: "Одиссей", 2004. — 880 с.
9. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Административное право Украины: Підручник. — К.: Юрінком Інтер, 2003. — 544 с.
10. Кастельс М. Информационная эпоха. Экономика, общество и культура / Пер. с англ. Б. Э. Верпаховского и др.; Науч. ред. пер. Ш. И. Шкаратан; Гос. ун-т. Высш. шк. экономики. — М.: ГУ ВШЭ, 2000. — 607 с.
11. Калюжний Р., Новицька Н. Організаційно-правові питання становлення інформаційного суспільства // Правова інформатика. — 2006. — № 3. — С. 17–22.
12. Чернов А. А. Становление глобального информационного общества: проблемы и перспективы / Дипломат. акад. МИД России. — М.: Изд.-торг. корпорация "Дашков и Ко", 2003. — 232 с.
13. Швець М., Брижко В. До питання систематизації інформаційного законодавства України // Правова інформатика. — 2007. — № 4. — С. 5–7.
14. Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько — М.: Юрист, 1997. — 672 с.
15. Сердюк В. Еволюція функцій держави в процесі розвитку суспільства // Юридична Україна. — 2006. — № 12. — С. 21–27.
16. Закон України "Про інформацію" від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII // ВВР України. — 1992. — № 48. — Ст. 650.
17. Закон України "Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки" від 9 січня 2007 р. № 537-V // ВВР України. — 2007. — № 12. — Ст. 102.
18. Опришко В. Ф. Правовые основы государственного управления качеством продукции: Учеб. пособие для студ. юрид. ин-тов. — К.: Выща шк., 1986. — 271 с.
19. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про Державний комітет телебачення та радіомовлення України" від 11 липня 2007 р. № 897 // Офіц. вісн. України. — 2007. — № 52. — Ст. 2102.
20. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про Державний комітет статистики України" від 11 лип. 2007 р. № 924 // Офіц. вісн. України. — 2007. — № 52. — Ст. 2122.
21. Закон України "Про державну таємницю" від 21 січня 1994 р. № 3855-XII // ВВР України. — 1994. — № 16. — Ст. 93.
22. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР // ВВР України. — 1997. — № 24. — Ст. 170.
23. Глазунова Н. И. Система государственного управления: Учебник по спец. "Государственное и муниципальное управление". — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. — 551 с.
24. Райзберг Б. А. Государственное управление экономическими и социальными процессами: Учеб. пособие. — М.: ИНФРА-М, 2005. — 384 с.
25. Ющик О. І. Теоретичні основи законодавчого процесу: Монографія. — К.: Парламентське вид-во, 2004. — 519 с.

Розвиток інформаційної сфери життєдіяльності суспільства потрібно розглядати у тісній взаємодії з іншими сферами, насамперед економічною і соціальною.

Развитие информационной сферы жизнедеятельности общества нужно рассматривать в тесном взаимодействии с другими сферами, прежде всего экономической и социальной.

Development of information sphere of a life of a society needs to be considered in close interaction with other spheres, first of all economic and social.

Надійшла 29 серпня 2010 р.